3

دایـــائـوککـــــو*

دایائوککو **Daiaukku** فەرمانڕەوای بەشێکی وڵاتی ماننا **Manna**بوو لە کۆتایی سەدەی هەشتەمی پێش زایندا. وڵاتی ماننا کەوتبووە ڕۆژهەڵات و باشووری دەریاچەی ورمێ و لەو باسانەدا ناوی دێت کە پادشاکانی ئاشورو ئورارتو تۆماریان کردبوون.

پاش ئەوەی پادشاکانی ئاشور توانییان دەست بگرن بەسەر ئەو بەشانەی کوردستانی کۆن کە کەوتبوونە ڕۆژهەڵاتی وڵاتەکەیان‌و دەسەڵاتی خۆیان تا رادەیەکی بەرچاو سەقامگیر بکەن، هێرشەکانیان ئاڕاستەی ئەو بەشانەی کوردستان کرد کە کەوتبوونە ڕۆژهەڵاترو توانییان بگەنە ئەو ناوچانە. (ماننا)ش یەکێك بوو لەو وڵاتانە.

یەکێك لەو پادشایانەی چالاکیی سەربازیی خۆیان لەو دەوروبەردا نواندبوو سارگۆنی دووەمی ئاشورییە (721-705 **پێش زاین).**

لەو کاتەشدا ناوچەکە ببووە گۆڕەپانی ململانەی نێوان هەردوو دەوڵەتی ئاشورو ئورارتو، فەرمانڕەوا بچووکەکانی ناوچەکەش دەچوونە پاڵ ئەم دەوڵەتە یان ئەو دەوڵەتە.

ناوی دایائوککو لەمیانەی لەشکرکەشییەکانی سارگۆندا دێت. سارگۆن دەڵێت دایائوککو فەرمانڕەوای وڵاتی ماننا بوو، لەبەر ئەوەشی سارگۆن نەیوتووە دایائوککو فەرمانڕەوای کام بەشەی ماننا بوو؛ ناوچەی ژێر دەسەڵاتی ناوبراو بە نەزانراوی ماوەتەوەو شوێنەوارناسان بە یەکێك لە چەند شوێنێکیان زانیوە. یەکێك لەو شوێنانە ئەو ناوچەیەیە کە لە بەشی سەرووی روباری (ساروق) پێکهاتووە، ئەویش کە سارگۆن لە باسە دوورودرێژەکانی ناوی فەرمانڕەواکەی نەهێناوە[1].

لەلایەکی ترەوەو لەبەر ئەوەی دایائوککو لەگەڵ پادشای ئورارتو -وەك لە خوارەوە باسی دەکەین -رێککەوتبوو؛ وا زانراوە وڵاتەکەی ئەو بەشەی ماننا دەگرێتەوە کە لەسەر سنووری وڵاتی ئورارتو بوو واتە ئوئیشدیش Uišdiš و دایائوککو پاش باگداتتی Bagdatti (کە پێشتر فەرمانڕەوای ئوئیشدیش بووو ساڵ 716 **پادشای ئاشوری کوشتبووی) بۆتە فەرمانڕەوا[2]. بەر لەوەی زیاتر لەسەر دایائوککو بڕۆین بە کورتی لەبارەی ڕووداوەکانی پێش دەرکەوتنی ناوی دایاککو دەدوێین:**

ساڵی (719 **پ.ز) روسا Rusâ(یاخود ئورسا Ursâ) پادشای ئورارتو بە هاوکاریی میتاتتی Mitatti ی وڵاتی زیکیرتو Zikirtu هێرشی کردە سەر وڵاتەکەی ئیرانزو Iranzu (پادشای وڵاتی ماننا کە ئیزیرتو Izirtu پایتەختی بوو)و پێکەوە ناوچەی زۆریان داگیرکرد. سارگۆنیش بەدەم ئیرانزووە چوو و زەوییەکانی بۆ گرتەوە[3]. ئەوەندەی پێ ناچێت ئیرانزو دەمرێت و سارگۆن ئازا Azaی لە جێگەیدا دادەنێت (ساڵی** 717 **پ.ز)، دوای ساڵێکیش (**716**) ئازا**

---

* رۆژنامەی هاوکاری، ژمارە (1002)، 1989/8/29، ل 2.

1 بڕوانە گۆڤاری (سومر)، بەرگی 5، بەشی 2، 1949، ل224، پەراوێز7. باسەکەش هی (ئـ. رایت)ە لەبارەی لەشکرکەشیی هەشتەمی سارگۆن: **JNES, 2, 1943** و د.محمود الامین وەریگێڕاوە.

2 **R. M. Boehmer, Volkstum und Städte der Mannäer, in; Baghdader Mitteilungen, Berlin, Bd.3, 1964, S.15, Anm.28.**

3 **ARAB, 2, S6.**

Zagros Website

دەکەوێتە دەستی روساو میتاتتی‌و باگداتی‌و دەیکوژن[4].

ڕووداوەکانی لە تۆمارە ئاشورییەکاندا کەمێك ناڕێکییان تێدایە. دەقێکی پادشای ئاشور ڕووداوەکان بەم شێوەیە دەگێڕێتەوە:

ئورسا هانی پیاوانی ولاتانی ئوئیشدیش Uišdiš ، زیکیرتو Zikirtu ، میسیاندو Misiandu ، کە ئەو پیاوانە ئاغا گەورەکانی ولاتی ماننا بوون، تا یاخی بن. ئەوانە ولاتی (ئازا)ی ئاغای خۆیانیان گرت‌و ئازایان لە کێوی ئوئاوش Uauš کوشت‌و (ئوللوسونو)یان لەجیاتی ئەو دانا (ئوللوسونو برای ئازا بوو). ئوللوسونو متمانەی بە ئورسا کردو 22 قەلای وەکو بەرتیل دایە. سارگۆن بەتووڕەییەوە بەرەو ئەو ولاتە ڕۆشت‌و کاتێك ئوللوسونو زانی پادشای ئاشور نزیکە هەلهات. ئیزیرتو پایتەختی ئوللوسونو و دوو قەلای قایمی ئیزیبیا و ئارمید ی گرت‌و بەسەر ئورسا لەسەر کێوی ئوئاوش سەرکەوت. پادشای ئاشور باسی گرتن‌و سووتاندنی 55 شاری شوورەدراو و هەشت ناوچەی ئەو دەکات. 22 قەلاکەی سەندەوەو خستییە سەر سنووری ولاتی ئاشور. باسی گرتنی قەلای تر دەکات پاشان دەلێت میتاتتی هەلهات‌و ئەو پاردا Parda ی گرت کە پایتەختی میتاتتی بوو هەروەها 23 شاری گەورەی دەوروبەری، پێستی باگداتتیی کەول کرد، دایائوککو و خێزانەکەشی بۆ شاری حەما (لە سووریا) نەفی کرد. ئوللوسونوش هات‌و خۆی دا بەسەر دوو پێی سارگۆن ئەویش لێی خۆش بوو و 22 قەلاکە لەگەل دوو شاری قایمی خۆی بۆ گەڕاندەوە.[5]

بەلام لەدەقێکی ترداو لەمیانەی باسی حەوتەم سالی فەرمانڕەوایی خۆی (715) دەلێت کە روسا پیلانی دژی ئوللوسونو گێڕاو 22 قەلای برد. سارگۆن دەلێت کە روسا قسەی پڕ لە گومان لە دژی ئوللوسونوی بە دایائوککو دەوت‌و روسا کوڕێکی ئەو دایائوککووەی وەکو بارمتە لێی وەرگرتبوو. سارگۆن دەڕوات‌و 22 قەلاکە گەمارۆ دەدات، دایائوککوش دەکەوێتە دەستی، ئەویش خۆی‌و خێزانەکەی بۆ شاری (حەما) نەفی دەکات.[6]

ئەو دەورەی دایائوککو لە ڕووداوەکاندا بینیبوو زۆر لەوە بچووکتر بوو کە دراوە بە دێیۆك Deiokes ی میدی، ئەویش (بەپێی گێڕانەوەی مێژوونووسی یۆنانی هیرۆدۆت) دامەزراندنی دەولەتی ماد، لەبەرئەوەشە ئەو بۆچوونەی دایائوککوی فەرمانڕەوای ماننایی بە دێیۆکی میدی دەزانێت[7] بۆچوونێکی لاوازەو بۆچوونی پەسەندتر ئەوەیە خالی هاوبەش تەنها ئەوەیە دوو ناوەکە لەیەك دەچن.[8]

ناوی دایائوککو لە ناوێکی (خوری) دەچێت، ڕەگەزی خورییەکانیش، وەك زانراوە، لە ڕەگەزی مادە هیندو ئەورووپییەکان دوورە. دایسۆن (بۆمەریش لەمەدا پشتگیریی دەکات) دەلێت کە ناوی شوێنەکان و کەسەکان لە ولاتی ماننادا ناوی زۆریان تێدایە لە ناوە خورییەکانەوە نزیکن لەکاتێکدا کەمێك لەو ناوانە ئێرانین[9]. دایائوککوش لە راستیدا وەك فەرمانڕەوایەکی ماننایی ناسێندراوە نەك وەك فەرمانڕەوایەکی ولاتی ماد[10].

وتمان ناوی دایائوکو لە ناوێکی خوری دەچێت ئەویش تایئوکی یاخود تایائوکی Tay(a)uki[11]. ئەم ناوەی دوایی

---

[4] لە: سومر، بەرگی 5، بەشی 2، 1949، ل 223 ئەمانە پێستی ئازا کەول دەکەن. بەلام ئەمە هەلەی وەرگێڕی عەرەبییە. (رایت) لەڕاستیدا باسی کوشتن دەکات نەك پێست کەولکردن(ل 174). دەقی ئاشوریش کە دیومە باسی کوشتن دەکات.

[5]ARAB, S56.
[6]ARAB, S12.

[7]بۆ نموونە بڕوانە: ئای. م. دیاکۆنۆڤ، میدیا، و. برهان قانع، 1978، ل 259، دەربارەی دێیۆك خۆیشی بڕوانە ل 257 بەدواوە.

[8]ئەمە رای شترێك و ئولمستدو ئالتهایمە...بڕوانە:

R.M.Boemer, Op. Cit.,S.15, Anm.28.

[9] Ibid, S.18.

[10]بڕوانە: ARAB,2 , S12.

[11] R. M. Boemer, S.18, Anm.41.

Zagros Website

لەناو ناوە خوررییەکانی شاری (نوزی)ی خورری – لە باشووری رۆژئاوای کەرکووکدا – هەیە کە دەگەڕێتەوە بۆ حەوت سەدە بەر لەو رووداوانەی سەرەوە، ئەمەش جگە لەوەی پاشگری کک... kk کە لە ناوی دایائوککودا هەیە پاشگرێکی خوررییە[12].

ناوخواستن دیاردەیەکە لە هەموو سەردەم و شوێنێکدا هەبووە، مادەکان و مانناییەکانیش دراوسێی یەکتر بوون بۆیە زۆر رێی تێدەچێت دایائوککو بە ڕەگەز میدی بێت و تەنها ناوەکەی خورری بووە. بڕوانە ئەوەی کە ناوی براکەی دایائوککو، واتە باگداتتی ناوێکی هیندۆ ئەورووپییە. باگداتتی باگاداتتا Bagadatta ی ئێرانییە بەواتای (خودا داویەتی – خودا دایتی)یە[13]. دیارە کاتی خۆی وشەی (بەگ) واتای (خودا)ی هەبووە، ئەویش ڕەنگە لە واتای (ئاغا) یاخود (گەورەو سەروەر)ەوە – بە عەرەبی (سید) – هاتبێت. کەواتە هەر یەکێك لە دوو براکە ناوێکی جیاوازی هەبووە لە رووی ڕەگەزەوە بۆیە دەکرێت رای پێچەوانەش ڕاست بێت، واتە هەردوو براکە خورری ڕەگەز بن و باگداتتی ناوێکی میدیی خواستبێت، بەڵام لەلایەکی ترەوە دەتوانرێت ناوی دایائوککو لەگەڵ وشەی (دێ) یان (دێھ) بەراورد بکرێت و بەم جۆرە ناوەکە شتێك بێت وەك (فەرمانڕەوای دێ یاخود دێهات). بڕوانە کە سەرچاوە ئیسلامییەکان فەرمانڕەواکان دێهات یان ناوچەکانی کاتی ساسانییەکان بە (دیهقان) یان (دەهقان) ناو دەبەن.

---

[12] Ibid, S.18.
[13] König, RLA, 1, S.391.

ZAGROS WEBSITE